

A VÁROSOK POZÍCIÓJÁNAK VIZSGÁLATA A VILÁGGAZDASÁG IRÁNYÍTÁSÁBAN 2006 ÉS 2015 KÖZÖTT: TÜNDÖKLŐ KELET, HALVÁNYULÓ NYUGAT (?)¹

CSEMŐS GYÖRGY

főiskolai tanár

Debreceni Egyetem Építőmérnöki Tanszék

csomos@eng.unideb.hu

RANKING WORLD CITIES ON THE BASIS OF THEIR COMMAND-AND-CONTROL FUNCTIONS, 2006-2015: RISING EAST AND FADING WEST (?)

Abstract

Contemporary world city/global city literature relies on two main theories: Friedmann's world city hypothesis and Sassen's global city concept. However, there is a major difference between these two approaches, i.e. that the former one primarily focuses on the concentration of the headquarters of transnational corporations when defining world cities, while according to the latter one global cities are the post-industrial focal points of advanced producer service firms and financial service companies. In recent years, the global city theory has become more widespread, thereupon transnational corporations have lost their significance regarding the designation of leading cities in the global economy. On the other hand, a new tendency has appeared surfaced: while international financial markets have been ruled by some global cities (e.g. New York, London, Tokyo, and Paris) for decades, in developing countries powerful manufacturing transnational corporations, even banks have emerged. This process has led to heavy competition on the global markets, primarily in Africa, Latin-America and Asia, between companies of the developed countries and developing countries. Beyond the radar, the manufacturing-oriented world economy has been significantly changing similarly to its global control. Furthermore, the financial crisis of 2007–08 negatively affected many financial actors of the developed world, while large Chinese banks rose to the status of global players.

The process seems obvious: the East Asian, especially the Chinese cities are occupying an increasingly important role in the command-and-control of the global economy, while many western cities are fading away. Beijing as a command-and-control centre had already appeared among the New York–London–Tokyo–Paris quartet by 2015, and since that time the Chinese capital has taken over the leading position. Shanghai, Shenzhen, Hong Kong, Mumbai, Delhi and other Southeast Asian capitals have also shown significant strengthening. However, the west to east shift of the command-and-control of the global economy is more sophisticated. In the United States, the San Francisco Bay Area has become the home of many leading information technology firms, such as Apple, Facebook, Google and Intel, making this conurbation one of the most important command-and-control centres in the world. Furthermore, while accepting the fact that the command-and-control function of New York has been declining for years now, second tier cities, such as Chicago, Dallas, Houston, San Diego, and Los Angeles, seem to occupy increasingly favourable positions. Japanese cities have not stopped losing position in East Asia in contrast with China and South Korea, while most cities in the European Union still suffer from the effects of the crisis (except, for example, London, Munich, and Stockholm).

In this paper, I have ranked cities on the basis of their global command-and-control function in 2006 and in 2015.

Keywords: world city, command-and-control, world economy, multinational corporation

Bevezetés

Az elmúlt évek egyik leghatásosabb gazdasági elemzése szerint a globális gazdaság csomópontjában mindössze 147 világcég áll (VITALI S. et al. 2011). Az ETH Zürich kutatói 43060 vezető transznacionális vállalat tulajdonosi szerkezetét elemezték, és arra a következtetésre jutottak, hogy az aszimmetrikus csokornyakkendő alakú hálózat középpontjában álló cégek (főleg bankok) ellenőrzik egymás és a többi cég vagyonának 40%-át, illetve egy bővebb, 737 cégből álló csoport rendelkezik a teljes vagyon 80%-ával. A transznacionális vállalatok, bankok azonban nagyfokú területi koncentrátságot mutatnak: a

¹ A tanulmány elkészítését a Magyar Tudományos Akadémia **Bolyai János Kutatási Ösztöndíja** támogatta.

vállalatok a globális irányítását ellátó döntéshozó központjaik megválasztásakor egyes városokat előnyben részesítenek. Ezek a városok a világgazdaság irányító és ellenőrző központjai (command and control centres), amelyeket gyakran – azonban meglehetősen tévesen – azonosítanak a világvárosokkal (world cities), vagy a globális városokkal (global cities). A definíciók közötti különbségek és összefüggések feltárása érdekében szükséges néhány alapvető elméletet röviden áttekinteni (lásd részletesen CSOMÓS GY. 2014):

A világváros elméletet JOHN FRIEDMANN dolgozta ki 1986-ban, felhasználva és modernizálva SIR PETER HALL 1966-os világváros kritériumrendszerét (HALL, P. 1966; FRIEDMANN, J. 1986). Friedmann szerint azok a városok nevezhetők világvárosnak, amelyek kiemelkedő pénzügyi központok, transznacionális vállalatok, és leányvállalataik székhelyei, nemzetközi szervezetek központjai, az üzleti szolgáltatások gyorsan növekvő központjai, a termelés fontos színterei, kiemelkedő közlekedési csomópontok, jelentős népességtömörülések, anyaországuk pedig a világgazdaság centrumához tartozik. Ennek a kritériumrendszernek az értelmében a következő városok minősültek (elsődleges) világvárosoknak: Európából London, Párizs, Rotterdam, Frankfurt és Zürich; Észak-Amerikából New York, Chicago és Los Angeles; Ázsiából pedig Tokió.

A globális város koncepciót 1991-ben publikálta SASKIA SASSEN. Meglátása szerint a vezető városok már hosszú ideje központjai a nemzetközi kereskedelemnek és pénzügyeknek, azonban funkciójuk négy új területre is kiterjed: egyrészt nagyfokú koncentrátságot mutatnak a világgazdaság irányításának szervezésében, másrészt elsődleges célterületei a pénzügyi szervezeteknek és a vezető gazdasági szektorok között a hagyományos gyáripari termelést felváltó speciális szolgáltatásoknak, harmadrészt a termelés, különösen az innovatív termelés legfontosabb színterei, és végül piacai is a termelésnek és innovációnak. SASSEN szerint a globális városok a következők: New York, London, Tokió, Frankfurt és Párizs.

Jól látható, hogy az irányítás és ellenőrzés funkció mindkét elméletnek fontos építőköve, mint az alapdefiníció egyik összetevője. TAYLOR, P.J. (2004) azonban úgy látja, hogy SASSEN célja elszakítani a globális város koncepciót a Friedmann-féle világváros elméletben kitüntetett szereppel rendelkező hagyományos irányítás és ellenőrzés funkciótól, és a globális város megközelítés fókuszába inkább a világgazdaság pénzügyi ellenőrzését helyezni. SMITH, R.G. (2014) viszont meggyőző bizonyítékok hiányában megkérdőjelezi az irányítás és ellenőrzés funkció létét is, például azért, mert – legalábbis SMITH szerint – sok világcégeknek hiába van ugyanabban a városban a központja, ha azok teljesen eltérő iparágakban működnek, vagy ha meg is egyezik az iparprofiljuk, akkor inkább versenytársaknak számítanak, mint sem együttműködő partnereknek. Pro és kontra, tagadhatatlan azonban, hogy vannak olyan városok, amelyek más városokhoz képest – függetlenül az okoktól – igen jelentős mértékben adnak otthont a meghatározó transznacionális vállalatok és bankok döntéshozó központjainak (lásd ERDŐSI F. 2003).

Induljunk ki tehát abból a hipotézisből, hogy az irányítás és ellenőrzés funkció létezik (erre talán több a bizonyíték, mint amennyit SMITH ellenérvként felsorol), márpedig ha létezik, akkor mérhetőnek kell lennie. HALL, P. (1966), FRIEDMANN, J.–WOLFF, G. (1982), FRIEDMANN, J. (1986) és SASSEN, S. (1991) az elméleteket kidolgozó munkáikban természetesen nem kvantitatívan közelítették meg az irányítás és ellenőrzés funkciót, mindössze jelezték, hogy létezik, fontosságát pedig saját megközelítéseik szempontjából hangsúlyozták. Az első fontosabb empirikus elemzés BEAVERSTOCK, J. et al. (1999) nevéhez fűződik, akik a fejlett szolgáltató cégek (advanced producer services firms) központjainak száma alapján készítettek egyfajta világváros-klasszifikációt, azzal a céllal, hogy egyrészt a gyakorlatban igazolják SASSEN (1991) munkájának helytállóságát, másrészt kidolgozzanak egy objektív taxonómiát (ez utóbbit a Globalization and World Cities Research Network két évente aktualizálja). Az elkövetkező években nagyszámmal készültek olyan empirikus elemzések (lásd többek között TAYLOR, P.J. et al. 2002, TAYLOR, P.J. et al. 2009, LEE, E.K.S. et al. 2012, illetve MasterCard,

UN-HABITAT, Z/Yen Group elemzései), amelyekben a világvárosok rangsorolása különböző indexek (például Business Command Index, Financial Command Index, Centers of Commerce Index, Global Financial Centres Index) alapján történt meg. Ezeknek az indexek nagy előnye, hogy az előállításuk módszertana jól követhető, rendszeres (akár évenkénti) publikálásuk pedig hosszútávú elemzéseket tesz lehetővé, illetve alkalmas tendenciák felállítására. Hátrányuk azonban egyrészt az, hogy döntően a pénzügyi szektorra fókuszálnak, másrészt inkább a cégközpontok számának koncentrációjából kerülnek levezetésre, és nem jelenítik meg a valós gazdasági erőt. Ez utóbbit SASSEN, S. (2006), illetve a McKinsey Global Institute (2013) szerint akár a cégek forgalma alapján is ki lehet fejezni. Az említett hátrányok néhány példán keresztül szemléltetve a következők: A Z/Yen Group (2014) által alkalmazott Global Financial Centres Index értéke alapján Zürich a világ ötödik legjelentősebb pénzügyi központja, vezető bankjainak és egyéb pénzügyi cégeinek forgalma 2014-ben közel 230 milliárd dollár volt. Ugyanakkor – az ágazati kérdések miatt erre a Z/Yen Group nem tér ki – a zürichi bányaiipari cégek forgalma 2014-ben meghaladta a 261 milliárd dollárt, vagyis nagyobb volt, mint a svájci város világhírű bankszektorának teljesítményét. Természetesen a döntéshozó cégközpontok (headquarters) száma is fontos indikátor lehet a város világgazdasági szerepének megítélése során. Probléma viszont, hogy nem tükrözi a városok tényleges gazdaság erejét, hiszen maguknak a cégeknek a teljesítményét sem veszi figyelembe. A világ egyik legjelentősebb gazdasági tömörülése az Osaka/Keihanshin városrégió, amelyben 2015-ben 35 Forbes cégnek volt a központja. Ezeknek a cégeknek az összesített forgalma mintegy 493 milliárd dollár volt, miközben a Bentonville, Arkansas székhelyű Wal-Mart Stores diszkontáruházz-lánc önmagában is 485 milliárd dollár forgalmat produkált. Az említett aszimmetriák miatt a napjainkban készített legtöbb városrangsor torzított képet ad a városok pozíciójáról a globális gazdaságban, éppen ezért szükséges lehet egy új megközelítés alkalmazása.

A jelen tanulmány első (empirikus) felében rangsorolom a világgazdaság irányításában meghatározó szereppel rendelkező városokat, a második felében pedig bemutatom azokat a városokat (városrégiókat), amelyek – figyelembe véve a jelenlegi iparági trendeket – a közeljövőben a globális gazdaság irányítás potenciális magterületei lehetnek.

Adatok és módszerek

Az elemzés alapját a Forbes „The 2006 Global 2000” és a „The 2015 Global 2000” rangsor jelenti, amelyek a világ 2000 legnagyobb tőzsdei cégét tartalmazzák. A cégek négy jellemző pénzügyi paraméteréből (forgalom, profit, eszközök, piaci érték) egy komplex mutatót alkottam, az ún. Irányítás és Ellenőrzés Indexet (IEI), amelynek módszertani kérdéseit részletesen a Tér és Társadalom folyóirat 2013/2. számában mutattam be (CSOMÓS GY. 2013).

A városok rangsorolása a világgazdaságra gyakorolt irányító és ellenőrző funkciójuk alapján

2006-ban a SASSEN által globális városnak nevezett városok álltak az IEI rangsor élén, New York viszonylag jelentős fölényével (1. táblázat). Továbbá 2006-ban a vezető gazdaságirányító városok döntően a fejlett országokból kerültek, kivételt csak két kínai város, Peking és Hongkong jelentett (bár utóbbit, mint de facto önálló városállamot, sokan a fejlett államok csoportjába sorolnak). SASSEN, S. (2001) úgy látta, hogy a rohamosan fejlődő és erősödő Kína az 1990-es években Hongkongon keresztül csatlakozott a világgazdasághoz, és Hongkong, mint a hatalmas kínai gazdaság „kapuvárosa” a jövőben könnyen felzárkózhat a globális városok csoportjához. Az IEI viszont azt mutatja, hogy Hongkong világgazdasági pozícióját beárnyékolja Peking erősödése. A kínai főváros ugyanis nemcsak nemzetközi relációban vált befolyásos gazdaságirányító központtá (ez ugyanis elsősorban Hongkongra jellemző), hanem a

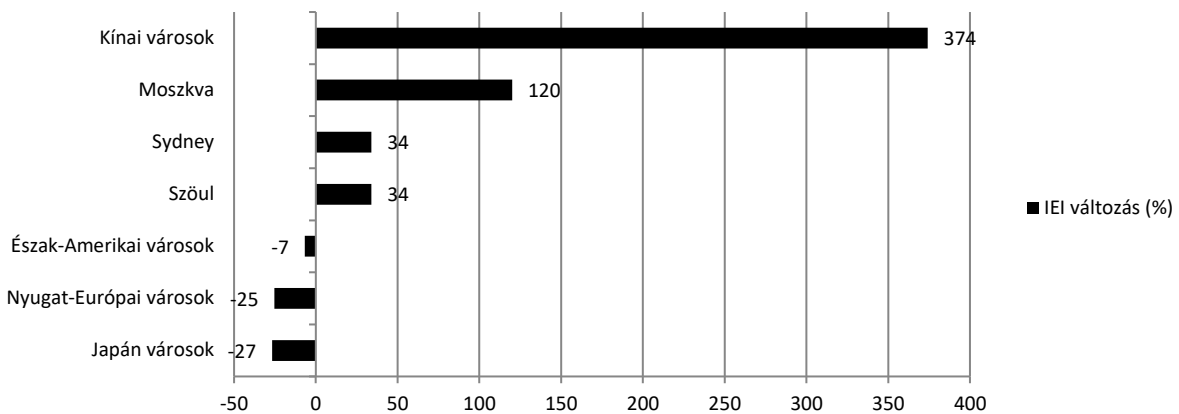
hatalmas belföldi piacon is, megelőzve Hongkong mellett Sanghajt és a Gyöngy-folyó torkolatának nagyvárosait is (LAI, K. 2012; CHEN, K.–CHEN, G. 2014; TIMBERLAKE, M. et al., 2014). Ezt világosan tükrözi, hogy amíg Peking 2006-ban a 19. helyen állt a rangsorban, addig 2015-ben az első helyre került (2013-ban még csak harmadik), és megelőzte a globális városnak nevezett New Yorkot, Tokiót, Londont és Párizst. Ennek oka alapvetően abban keresendő, hogy a kínai kormányzat ellenőrzése alatt álló stratégiai jelentőségű óriásvállalatok (különösen az olajipari és építőipari cégek, valamint a vállalati hitelezést is folytató kereskedelmi bankok) központjai szinte kivétel nélkül Pekingben találhatók (erre részletesen a későbbiekben térek ki). Ezzel szemben Sanghaj és, különösen Hongkong sokkal tágabb teret biztosít a privát szférának, ám a magán tulajdonban álló cégek mérete (pénzügyi teljesítménye) nem vetekedhet az állami óriásokéval. A 2015-es rangsorban persze nemcsak kínai városok képviselik a feltörekvő gazdaságokat. Oroszország fővárosa, Moszkva, sajátos átmenetet mutatott a fejlett és fejlődő világ között: bár viszonylag magas IEI értéke miatt a rangsor élcsoportjába került (15. helyezés), azt döntően az energiaszolgáltató, energia- és bányaiipari vállalatai határozták meg, azonban más szektorokban érdekelt (különösen a fogyasztást kiszolgáló) jelentős cégekkel viszont alig rendelkezett.

1. táblázat: A vezető városok IEI értéke 2006-ban és 2015-ben
Table 1. Value of the Command and Control Index of leading cities in 2006 and 2015

2006				2015		
Rang	Város	Ország	IEI	Város	Ország	IEI
1	New York	Egyesült Államok	10,02	Peking	Kína	7,61
2	Tokió	Japán	8,09	New York	Egyesült Államok	6,67
3	London	Egyesült Királyság	6,60	Tokió	Japán	6,28
4	Párizs	Franciaország	5,70	London	Egyesült Királyság	5,14
5	Amsterdam	Hollandia	3,31	Párizs	Franciaország	4,50
6	San Francisco	Egyesült Államok	3,20	San José	Egyesült Államok	2,37
7	Dallas	Egyesült Államok	2,20	San Francisco	Egyesült Államok	2,32
8	Zürich	Svájc	1,80	Szöul	Dél-Korea	2,24
9	Szöul	Dél-Korea	1,66	Hongkong	Kína	2,23
10	Chicago	Egyesült Államok	1,58	Washington	Egyesült Államok	1,75
11	Washington	Egyesült Államok	1,55	Toronto	Kanada	1,51
12	Houston	Egyesült Államok	1,51	Dallas	Egyesült Államok	1,51
13	Charlotte	Egyesült Államok	1,49	Chicago	Egyesült Államok	1,47
14	Köln	Németország	1,46	Zürich	Svájc	1,47
15	Toronto	Kanada	1,41	Moszkva	Oroszország	1,28
16	Madrid	Spanyolország	1,35	Houston	Egyesült Államok	1,21
17	München	Németország	1,35	Sanghaj	Kína	1,11
18	Oszaka	Japán	1,30	Stockholm	Svédország	1,03
19	Peking	Kína	1,29	München	Németország	0,99
20	Atlanta	Egyesült Államok	1,18	Minneapolis	Egyesült Államok	0,97
21	Minneapolis	Egyesült Államok	1,16	Sencsen	Kína	0,97
22	Stockholm	Svédország	1,06	Seattle	Egyesült Államok	0,94
23	Edinburgh	Egyesült Királyság	1,03	Sydney	Ausztrália	0,93
24	Nagoja	Japán	1,02	Madrid	Spanyolország	0,91
25	Hongkong	Kína/Hongkong	1,02	Mumbai	India	0,90
25 vezető város			63,32	25 vezető város		58,33
Összes város			100	Összes város		100

A trendeket azonban világosan tükrözi, hogy amíg az észak-amerikai, japán, nyugat-amerikai városok 2006 és 2015 között jellemzően 15-25% közötti gyengülést mutattak, addig a

feltörekvő gazdaságok metropoliszai akár 100-150%-os növekedést is elérhettek (1. ábra). A kínai városok viszont még ezen is túltettek: Peking irányító funkciója 400% felett bővült, Sanghajé 630%-kal, a Gyöngy-folyó delta központjának, Sencsennek, viszont egészen elképesztően, közel 800%-os mértékben növekedett meg a gazdaságirányító funkciója. Már rövidtávon is prognosztizálható a kínai városok további erősödése, illetve számuk gyarapodása, a globális gazdaságra gyakorolt hatásuk azonban kérdéses (lásd például KOTKIN, J. 2014).

1. ábra: A vezető városok IEI értékének változása 2006 és 2014 között

Fig. 1. Change of the Command and Control Index of leading cities between 2006 and 2014

A fejlett világ vezető városainak többsége ugyanakkor folyamatosan veszített IEI értékéből, a 2015-ben második helyen álló New York például többet, mint a nyolcadik helyen álló Szöul teljes IEI értéke. Ez elsősorban a pénzügyi szektorának igen komoly gyengülésére vezethető vissza. Ugyanakkor New York az egyik legösszetettebb gazdasági szerkezettel rendelkező város (amelyhez csak Tokió, Párizs, London és Szöul gazdasági struktúrája mérhető), pozícióját döntően befolyásolja világviszonylatban is kiemelkedő méretű média szektora (pl. News Corp, Time Warner, Viacom, Thomson Reuters, CBS) és gyógyszeripara (pl. Pfizer, Johnson & Johnson, Merck & Co, Bristol-Myers Squibb). A Köln-Düsseldorf központú Rajna-Ruhr és különösen az Amszterdam-Rotterdam központú Randstad városrégiók veszítettek sokat 2006-os IEI értékükből. Jelentős különbség azonban, hogy amíg előbbi esetében az energetikai cégek (RWE, E.ON) szenvedtek el hatalmas veszteségeket, addig utóbbi esetében a pénzügyi szervezeteket roppantotta össze a 2007/2008-as pénzügyi válság (az ABN AMRO és a Fortis Bank meg is szűntek). Amszterdam/Randstad gazdasági erejét tovább csökkentette, hogy a világ második legnagyobb repülőgépgyártója, az Airbus 2013-ban elhagyta a városrégiót (bár anyacége, az EADS továbbra is Leidenben maradt) és Franciaországba, a Toulouse melletti Blagnac-ba költözött.

A fejlett országok vezető városai közül mindenképpen ki kell emelni Washington, Houstont és Zürichet, hiszen mindhárom város speciális esetnek számít.

Az IEI értékének tekintetében Washington mutatta a legnagyobb mértékű növekedést, amelynek az oka egyértelműen a Fannie Mae és a Freddie Mac kiugró teljesítményében keresendő. 2014-ben például a két ingatlan hitelező cég összesen közel 133 milliárd USD profitot ért el, majd négyszer annyit, mint a világ legértékesebb cége, az Apple Inc. Washington azonban nemcsak a pénzügyi szervezetein keresztül vesz részt a gazdaságirányításban (különösen, hogy azok többsége az Egyesült Államokon kívül nem is működik), hanem a roppant erős ipari szegmensével is. Washington ugyanis a legfontosabb amerikai védelmi cégek központja (pl. Lockheed Martin, General Dynamics, Northrop Grumman), amelyek

tevékenysége nyilvánvalóan nem nélkülözi a kapcsolatot városrégióban található szövetségi kormányzattal (Washington D.C.) és a védelmi minisztériummal (Arlington).

Houston gazdasági szerkezetét döntően meghatározzák az energiaipari cégek: 28 cége közül 20 az energia szektorban működik, a város IEI értékének pedig 87%-át adják. Egy-egy szektor ilyen mértékű dominanciája azonban azt a veszélyt is magában hordozza, hogy az esetleges iparági válságok miatt a város egész gazdasága összeomolhat (lásd Detroit és az autóiipar válságának összefüggését). Ezzel szemben az összetett iparprofilú városok – pl. New York, London, Tokió – kisebb-nagyobb ingadozásokkal képesek kivédeni az iparág-specifikus kríziseket. Houston esetében ez már csak azért is érdekes kérdés, mert a 2014-ben elindult masszív olajárzuhanás következtében az energiaipari cégek pénzügyi mutatói (különösen a profit és a piaci érték) radikálisan zuhannak, ez pedig negatívan befolyásolja a város globális gazdaságirányító pozícióját.

A harmadik speciális esetet Zürich jelenti, amelyet sokan Európa és a világ egyik legfontosabb pénzügyi központjának neveznek (FAULCONBRIDGE, J.R. 2004; MAINELLI, M. 2006). A város IEI értékét és pozícióját azonban – természetesen a pénzügyi szektora mellett – jelentősen meghatározza az alapanyag- és energiaipari szektora: a Zürich városrégió olyan hatalmas bányaiipari vállalatoknak adott otthont, mint a Magyarország GDP-jénél közel kétszer nagyobb forgalommal rendelkező Glencore (korábban Glencore Xstrata), illetve olyan jelentős olaj- és gázipari cégeknek, mint a világ egyik legnagyobb offshore cégbirodalmát kiépítő Transocean olajipari szolgáltató.

2006-ban Budapest a középmezőny elején foglalt helyet, a 0,67-es IEI értékével a 316 cégekörponti-város közül a 136. helyezett volt. 2015-re viszont 80 helyet veszítve a 216. pozícióba került, ám mivel a cégekörponti-városok száma jelentősen növekedett (a rangsor a 2006-os 316 várossal szemben 2015-ben már 391 várost tartalmazott) Budapestet továbbra is a középmezőbe lehet pozícionálni.

Peking, a globális irányítás és ellenőrzés

A globális városhierarchia élén 2015-ben a kínai főváros, Peking állt (1. táblázat). Ez nem csak azért érdekes, mert Peking kevesebb, mint egy évtized alatt képes volt átlépni a legnagyobb régiós riválisain, Tokión és Szöulon, hanem azért is mert, egyedülként ékelődött be a New York–London–Tokió–Párizs négyesbe. Peking ezt a roppant dinamikus előretörést alapvetően két szektornak, a pénzügyeknek és az energia szektornak köszönheti, hiszen mindkét szektor vonatkozásában a rangsor élén áll. Az energia szektorbeli elsősége talán nem is meglepő: a hatalmas kínai gazdaságot², és az egyre nagyobb fogyasztást generáló társadalom igényeit kiszolgáló állami tulajdonú olaj- és gázipari óriásvállalatok (PetroChina, Sinopec, CNOOC) központja kivétel nélkül a kínai fővárosban található (PEGG, S. 2012; PAN, F. et al. 2015).

A pénzügyi szektorban megfigyelhető előretörése, illetve annak mértéke azonban korántsem tükrözi kielégítően Peking globális súlyát. Pusztán a számok alapján elmondható (lenne), hogy Peking az új gazdasági világrend vezető pénzügyi központja, szektorbeli IEI értéke (4,33) nagyobb, mint a hatodik helyezett San Francisco teljese IEI értéke (4,27), vagy másképpen: Peking a szektorra jellemző összesített IEI 11,3%-val rendelkezik. A valóság azonban a számokból levonható következtetéseknél sokkal árnyaltabb, Peking ugyanis nemhogy globális szinten, de még Kínában sem tekinthető a pénzügyi élet vezető városának. Ennek okát világosan magyarázza GÁL, Z. (2010), aki szerint a kínai piacokon továbbra is fennálló, az intézményrendszer alulfejlettségéből, a szabályozás, illetve az információs pool

² A kínai gazdaság bővülésének mértékét jól jelzi, hogy mindössze nyolc év alatt (2006-2013) a GDP-je 3,4-szeresére növekedett, és 2010-ben Japánt megelőzve a nemzetgazdaságok rangsorának második helyre került. A jelenleg az első helyen álló Egyesült Államok ez idő alatt mindössze 1,2-szeres bővülést mutatott, az amerikai GDP növekedése tehát alig egyharmada a kínai gazdaság növekedésének.

hiányosságaiból (kötöttségeiből) fakadó korlátok a közeljövőben nem teszik Kínát alkalmassá arra – a megtermelt tőke mennyisége ellenére sem –, hogy a jelenlegi globális központokhoz hasonló fejlettségű pénzügyi központtá váljon (ZSIBÓK Zs. 2010). Tény ugyan, hogy a hatalmas állami tulajdonú óriásbankok – szinte minden más szektor állami tulajdonú vállalatához hasonlóan – pekingi központtal rendelkeznek, azonban a belföldi és nemzetközi pénzügyi tevékenységek más városokra hárulnak (pl. Sanghajra, Hongkongra és Sencsenre) (LAI, 2012; CHEN, K.–CHEN, G. 2014). A kínai főváros jövőbeni szerepe a globális pénzügyi életben azonban jelenleg beláthatatlan. Egyrészt – mint roppant kritikus tényező – Pekingben nincs tőzsde (szemben a globális pénzügyi központokkal), így az ott bejegyzett vállalatok papírjai Sanghajban és Hongkongban, de sokkal inkább New Yorkban, Londonban, Frankfurtban forognak (GILLIS, P. 2014). Másrészt – és erre utalt GÁL Z. (2010) is – a kínai főváros bankjai hatalmas mennyiségű tőkét kezelnek: 2014-ben a 18 vezető pekingi bank, biztosító, brókerház, stb. összesen közel 12900 milliárd USD eszközállománnyal rendelkezett, amely 3,5-szer több mint Németország GDP-je (IMF, 2014), és több mint bármely más globális pénzügyi központ releváns értéke.

A kínai fogyasztás jelenleg relatíve alacsony szinten áll. A Világbank adatai szerint a kínai társadalom fogyasztásának hozzájárulása a GDP-hez nem éri el az 50%-os sem, miközben ez az érték az Egyesült Államokban 80% feletti, de még Magyarországon is meghaladja a 70%-ot (THE WORLD BANK 2015). A McKinsey Global Institute szerint pl. a kínai fogyasztói gazdaság alig nagyobb az olasznál, annak ellenére, hogy több mint 20-szoros a differencia a népességszámban, viszont még az egy főre jutó éves kínai fogyasztás nem éri el az 550 USD-t sem, addig az olasz meghaladja a 11500 USD-t (MGI, 2006). A kínai piac azonban roppant dinamikus bővül: 2025-re várhatóan Kína lesz a világ harmadik legnagyobb fogyasztói piaca, nem sokkal lemaradva Japántól, és a hatalmas tartalékok miatt (1,4 milliárd lakos, és még mindig csak 2300 USD körüli egy főre jutó éves fogyasztás) belátható időn belül Kína akár a világgazdaság legnagyobb piacává is válhat. Mindez azt jelenti, hogy a pekingi pénzügyi szervezetek még nagyobb forgalmat és profitot generálhatnak, a mainál sokkal nagyobb vállalati tőkeállományt kezelhetnek, nem is beszélve a GDP 51,8%-át elérő lakossági megtakarításokról (EASTASIAFORUM 2014). Kérdés tehát, hogy mikor jön el az a kritikus pont, amikor a kínai bankoknak érdemes lesz átlépni a belföldi piacokon, és mekkora tőkét tudnak bevonni a külföldi terjeszkedéshez.

Érdemes mindemellett megjegyezni, hogy Peking pozícióját ugyanúgy fenyegetheti a pénzügyi szektor felé mutatott szélsőséges kitéettsége, mint ahogyan – a korábban elmondottak szerint – globális vezetővé is teheti. New York, London, Tokió és Párizs a SASSEN, S. (1991, 2001) által megalkotott globális város koncepció szerint többek között, de elsősorban a pénzügyi piacokon mutatott rendkívüli szerepükért került egy mindenekfelett álló „globális város” kategóriába. Az IEI rangsorban is ezek a városok állnak az élen – eltekintve a roppant speciális helyzetű és nem globális városnak számító Washingtontól –, és a világgazdaságra gyakorolt irányítószerepüket is meghatározza a pénzügyi szektoruk. Am korántsem olyan mértékben, mint az a kínai fővárosnál jelenleg kimutatható: Tokió esetében az IEI 36%-át, New York és Párizs esetében a 44%-át, míg London releváns értékének 47%-át adja a pénzügyi szektor, azonban Peking IEI értékéhez 65%-kal járul hozzá. Egy 2011-es, a New York Times-ban megjelent publicisztikájában a Nobel-díjas közgazdász, PAUL KRUGMAN arra hívta fel a figyelmet, hogy Kína éppen azon az úton halad, mint Japán az 1980-as évek végén, és az Egyesült Államok a 2000-es évek közepén: a GDP növekedés legfontosabb forrásává a túlfűtött ingatlanberuházási boom vált, amit az is világosan tükröz, hogy az ingatlanberuházások hozzájárulása a GDP-hez nagyjából duplájára növekedett 2000-től. Az ingatlanbuborék széthasadás viszont hasonló eredményhez vezethet, mint Japán elveszett évtizede, vagy az Egyesült Államokból kiinduló 2007/2008-as pénzügyi, majd gazdasági világválság. Másrészt – mintegy megcáfolva KRUGMAN nézeteit – a McKinsey Global Institute előrejelzése szerint

2030-ra a kínai városi népesség eléri az 1 milliárdot, ez a hatalmas népességtömeg pedig mintegy 40 milliárd négyzetméter új lakóterületet igényel 5 millió új épületben (amelyekből egyébként 50 ezer lesz felhőkarcoló, vagyis tízszer újraépülhetne New York) (MGI, 2009). Végül éppen ezek a tényezők erősíthetik tovább Peking pozícióját, hiszen a legnagyobb kínai építőipari tervező és kivitelező cégek központja is a fővárosban található.

Összefoglalás

Az elmúlt közel félévszázadban, de alapvetően JOHN FRIEDMANN 1986-ban publikált világváros hipotézisének megjelenésétől különösen népszerűvé vált a világgazdaság vezető városait a multinacionális/transznacionális vállalatok koncentrációja, teljesítménye alapján rangsorolni, valamint különböző hierarchikus csoportokba sorolni. Az Egyesült Államokból, illetve az Egyesült Királyságból az 1980-as években elindított neoliberais gazdaságpolitika azonban jelentős változásokat hozott: a posztindusztriális gazdaságokban a pénzpiacok szerepe nagyságrendekkel fontosabbá vált, a hagyományos materiális termelésnél. Az 1990-es évektől, elsősorban SASKIA SASSEN globális város teóriájának (SASSEN, S. 1991) hatására, a világvárosokkal foglalkozó kutatók mind inkább a pénzügyi szektoruk jelentősége alapján rangsorolták a városokat. Ez a megközelítés azt eredményezte, hogy a korábban a rangsorok élére pozicionált, alapvetően a hagyományos termelésben érdekelt, világviszonylatban is meghatározó multinacionális vállalatóriásokkal rendelkező városok elvesztették jelentőségüket, legalábbis a kutatások szempontjából. Mindez számtalan ambivalens helyzetet eredményezett, hiszen a városok globális gazdaságban betöltött szerepének vizsgálatát végletesen egysíkúvá tette. A Globalization and World Cities Research Network például messze előkelőbb pozícióba helyezi a világgazdaság irányításában betöltött funkciója alapján egyébként nem különösebben kiemelkedő Dubajt (Alfa+), mint a világ egyik legnagyobb gazdasági tömörülésének számító Szöul (Alfa-). A Friedmann-féle világváros megközelítés alapján azonban egészen más dimenzióba helyezhető a két város: a több, mint 1300 milliárd dollár összesített forgalommal rendelkező 53 világcégnek otthont adó Szöul, a világgazdaság egyik vezető irányító központja áll szemben a 16 milliárd dollár összesített forgalommal rendelkező hat világcéget (vagy inkább regionális viszonylatban meghatározó céget) felvonultató Dubajjal. Ebből – a napjainkban kevésbé vizsgált – megközelítésből tehát a mérleg nyelve egyértelműen Szöul felé billen.

Az elemzésemben visszatértem a Friedmann-féle világváros hipotézis kiinduló pontjaihoz, és a multinacionális vállalatok teljesítménye alapján vizsgáltam meg a városok pozícióját, egy komplex mutató, az Irányítás és Ellenőrzés Index (IEI) értéke alapján. Eredményeim szerint New York, London, Tokió és Párizs világgazdasági irányító funkciója az elmúlt évtizedben kisebb-nagyobb mértékben meggyengült ugyan, ám továbbra is a városhierarchia élén állnak. A globális városok közé – legalábbis az irányító és ellenőrző funkciók vonatkozásában – mindössze Peking tudott beékelődni, amely erejét tekintve 2015-ben már megelőzte a vezető globális városokat. A világgazdasági változásokat, különösen az Európát és Észak-Amerikát ért 2007/2008-as pénzügyi/gazdasági sokkot, úgy tűnik a feltörekvő gazdaságok kevésbé tudták kihasználni: a vezető gazdaságirányító városok között kizárólag Moszkva, illetve Peking és Sanghaj szerezett meg pozíciókat (igaz Peking a legsikeresebben).

Felhasznált irodalom

- BEAVERSTOCK, J.V.–TAYLOR, P.J.–SMITH, R.G. 1999: A roster of world cities. – *Cities* 16.6. pp. 445-458.
- CHEN, K.–CHEN, G. 2014: The rise of international financial centers in mainland China. – *Cities* 47. pp. 10-22.

- CSOMÓS GY. 2013: A világgazdaság irányító és ellenőrző központjai 2012-ben. – Tér és Társadalom 28.2. pp. 105-127.
- CSOMÓS GY. 2014: Világvárosok a világgazdaság arénájában. – Magyar Tudomány 175.10. pp. 1211-1223.
- EASTASIAFORUM 2014: China's recipe for higher consumption and steady economic growth. Letöltés dátuma: 2014.12.16.
<http://www.eastasiaforum.org/2014/08/26/chinas-recipe-for-higher-consumption-and-steady-economic-growth/>
- ERDŐSI F. 2003: Globalizáció és a világvárosok által uralt tér. – Tér és Társadalom 17.3. pp. 1-27.
- FAULCONBRIDGE, J.R. 2004: London and Frankfurt in Europe's evolving financial centre network. – Area 36.3. pp. 235-244.
- FORBES 2006: The Global 2000. Special Report. Letöltés dátuma: 2006.05.23.
http://www.forbes.com/lists/2006/18/06f2000_The-Forbes-2000_Rank.html
- FORBES 2015: The Global 2000. The World's Biggest Public Companies. Letöltés dátuma: 2015.05.20.
<http://www.forbes.com/global2000/list/>
- FRIEDMANN, J.–WOLFF, G. 1982: World city formation: an agenda for research and action (urbanization process). – International Journal of Urban & Regional Research, 6.3. pp. 309-344.
- FRIEDMANN, J. 1986: The world city hypothesis. – Development and Change 17.1. pp. 69-83.
- GÁL, Z. 2010: Pénzügyi piacok a globális térben: A válság szabdalta pénzügyi tér. – Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gillis, P. (2014): The Big Four and the Development of the Accounting Profession in China. – Emerald, Bigley.
- Hall, P. (1966): The World Cities. – Heinemann, London.
- IMF [International Monetary Fund] (2014): World Economic and Financial Surveys: World Economic Outlook Database. Letöltés dátuma: 2014.12.23.
- KOTKIN, J. 2014: The World's Most Influential Cities. Forbes, 8/14/2014. Letöltés dátuma: 2014.08.27.
<http://www.forbes.com/sites/joelkotkin/2014/08/14/the-most-influential-cities-in-the-world/>
- KRUGMAN, P. 2011: Will China Break? The New York Times (The Opinion Pages). Letöltés dátuma: 2012.03.08.
http://www.nytimes.com/2011/12/19/opinion/krugman-will-china-break.html?_r=1
- LAI, K. 2012: Differentiated Markets: Shanghai, Beijing and Hong Kong in China's Financial Centre Network. – Urban Studies, 49.6. pp. 1275-1296.
- LEE, E.K.S.–ZHAO, S.X.–XIE, Y. 2012: Command and Control Cities in Global Space-economy before and after 2008 Geo-economic Transition. – Chinese Geographical Science 22.3. pp. 334-342.
- MAINELLI, M. 2006: Global financial centers: one, two, three ... infinity? – The Journal of Risk Finance 7.2. pp. 219-227.
- MGI [McKinsey Global Institute] (2006): From 'Made in China' to 'Sold in China': The rise of the Chinese urban consumer. – McKinsey & Company, New York.
- MGI [McKinsey Global Institute] (2009): Preparing for China's Urban Billion. – McKinsey & Company, New York.
- MGI [McKinsey Global Institute] (2013): Urban world: The shifting global business landscape. – McKinsey & Company, New York.

- PAN, F.–GUO, J.–ZHANG, H.–LIANG, J. 2015: Building a "Headquarters Economy": The geography of headquarters within Beijing and its implications for urban restructuring. – *Cities* 42. pp. 1-12.
- PEGG, S. 2012: Social responsibility and resource extraction: Are Chinese oil companies different? – *Resources Policy* 37.2. pp. 160-167.
- SASSEN, S. 1991: *The Global City: New York, London, Tokyo*. – Princeton University Press, Princeton.
- SASSEN, S. 2001: *The Global City: New York, London, Tokyo*. 2nd Edition. – Princeton University Press, Princeton.
- SASSEN, S. 2006: *Cities in a World Economy*. 3rd Edition. – Pine Forge Press, Thousand Oaks.
- SMITH, R.G. 2014: Beyond the Global City Concept and the Myth of 'Command and Control'. – *International Journal of Urban and Regional Research*, 38.1. pp. 98-115.
- TAYLOR, P.J. 2004: *World City Network: A Global Urban Analysis*. – Routledge, London-New York.
- TAYLOR, P.J.–WALKER, D.R.F.–CATALANO, G.–HOYLER, M. 2002: Diversity and power in the world city network. – *Cities*, 19.4. pp. 231-241.
- TAYLOR, P.J.–NI, P.–DERUDDER, B.–HOYLER, M.–HUANG, J.–LU, F.–PAIN, K.–WITLOX, F.–YANG, X.–BASSENS, D.–SHEN, W. (2009) The way we were: command-and-control centres in the global space-economy on the eve of the 2008 geo-economic transition. – *Environment and Planning A* 41.1. pp. 7-12.
- THE WORLD BANK 2015. Final consumption expenditure, etc. (% of GDP). Letöltés dátuma: 2015.02.03.
<http://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.TETC.ZS>
- TIMBERLAKE, M.–WEI, Y.D.–MA, X.–HAO, J. (2014): Global cities with Chinese characteristics. – *Cities*, 41. Part B. p. 162-170.
- VITALI, S.–GLATTFELDER, J.B.–BATTISTON, S. 2011: The Network of Global Corporate Control. – *PLoS ONE*, 6.10. e25995.
- Z/YEN GROUP 2014: *The Global Financial Centres Index 15*. – London, Z/Yen Group.
- ZSIBÓK, Zs. 2010: Gál Zoltán: Pénzügyi piacok a globális térben: A válság szabdalta pénzügyi tér. – *Tér és Társadalom* 24.4. pp. 327-331.